

Csomor Kata

METROPOLISZ

TAMÁS DÉNES: *HONFOGLALÓ ESSZÉK. KOLOZSVÁR,*
KORUNK – KOMP-PRESS, 2013.

Írnunk kell róla, fontos, bár nem hibátlan mű. Hogyan tudnak a szavak ott-hont teremteni?, erre a kérdésre adott válasz bizonyítéka ez a könyv. A válasz pedig körülbelül így szól: igen, a szavak alkalmasak arra, hogy az otthonosság, illetve az otthon-vágy megfogalmazódjon. A hibátlanság is ennek a bizonyítékaiban élő válasznak a függvénye, vagyis a könyv nem hibátlan volta annak az episztemológiai jellegű problémának tulajdonítható, hogy a lapokon nem lakhatunk (fizikai valóságunkban). A könyv csupán az otthonosabbá tételben segíthet, nem pótolja azt, ami vagy megvan, vagy nincs meg.

„A fénnel kezdődött. A fénnel és a felhőkkel. Felhők telepedtek egy tavasz végi délutánon a város fölé. Eső készülődött, legalábbis ezt tudatta a lecsüngő plakátvégeket, nyikorgó padokon, megtépázott bokrokon átszaladó remegés, a felülről leszűrődő nyugtalanság.” A mondatok vágyakozása a szépségre: érzékelhetővé teszi a kötet írásainak tárgyát, az otthonkeresést. Az otthonkeresés „erdélyikum”. Sok hasonló témájú kötet született és születik errefelé, ahol nem mindig egyértelmű az otthon és az otthonosság összeilleszthetősége. Mintha a tradicionális önazonosság-tudat és a helyszín adottságai között túl nagy volna az eltérés. Az „eltérés” lényegében a honfoglalás óta fennáll: szláv népesség megléte... tatárok betörése... németek betelepítése... a székely határvédők átköltöztetése... a sokféleség megjelenése, románok, zsidók, cigányok, örmények populációi... a politikai hatalmat átvevő románok agilis ortodoxiája stb., stb. – és eközben a magyar tradíció mindezzel nem vet számot, vagy ha igen, igyekszik elfordítani tekintetét, és minduntalan magyar Erdélyről beszél... De ebbe nem érdemes itt belemenni. Legfeljebb annyiban érdekes most, hogy Tamás Dénes Erdély-szemlélete nem követi az elzárkózás tradícióját. Szemlélete, értéktétele, emberfelfogása semmivel sem tér el az európainak mondott általá-

nos emberi feltételektől. Jól látja, hogy „székelykedéssel”, avíttas eszmékkel nem lehet hazát teremteni. Átértékelődött az otthonosság kérdése, „lözungjellege” már a múlté. Az otthon nem ideológia, hanem élhető szeglete a világnak, ahol kocogni lehet reggelente, ahol gyerekkocsit lehet zötyögésmentesen végigtolni a járdán, ahol az állomásokon kedves arcú lányok tűnnek fel, ahol a felhők regényhősökre emlékeztetnek, ahol az utas kitekint a vonatablakon, és kellemesen elábrándozik.

Nem ideológia, hanem érzékiség. Nem lozinka, hanem festmény. Nem program, hanem vágyakozás. Nem publicisztika, hanem szépirodalom.

Krasznahorkai mondatának lassú hullámzása, Nádas mondatának figyelmes aprólékossága jellemzi Tamás Dénes mondatait. Sebald kitartása, Ransmayr visszafogott érzelmessége. A mondatai teszik a Tamás Dénes-írásokat (esszéket) otthonkeresőkké. És a mondatai segítik esszéit otthonukat megtalálni. Sugallják a feleletet. Hova tartozunk? Talán megszűnőben vannak az etnikai közösségek, eltűnőben a társadalmi osztályok, a kasztok, a kultuszok. Mindezek helyett inkább gondolkozás-közösségek jelennek meg. Aminek kialakulását segíti egy-egy régió is, a mindennapi találkozások révén. Innen, e földrajzi közelségből kaphat egy kollektíva tájjelleget. De ez nem transzilvanizmus. Néhol a „tájjelleg” csupán két emberre jellemző... Két „együttélő” emberre. (*Helyre tett dolgainkról*, ez a címe a konkrét, román–magyar együttéléstről szóló írásnak. De Tamás Dénesnél a helyretevés soha nem parancs, nem „rendmánia”. Nála a helyretevés azt jelenti: megtalálni a dolgok helyét. S ha már ez szóba került: a kötet illusztrátorának, Jakab Szilárd Andrásnak ironikus rajzai sem „helyretevő” karikatúrák.)

Ha modern urbanisztikai kritériumok szerint vizsgáljuk az erdélyi otthonosság jellegét, egyértelműek a távlatos lehetőségek. Erdély nem főváros–vidék szerkezetű konglomeráció. A periféria nem kizáródást jelent az itteni leosztásban, bár leosztásról is felesleges beszélni, mivel nem létezik. Erdély sajátos adottságai folytán inkább egy megapolisz geokulturális szerkezetét mintázza. Egymásmellettiség jellemzi településeit, nem hierarchia.

„Nem lehet már a hagyomány erejével takarózni. A hagyományok felnyíltak, szétpattantak, tartalmaik pedig egy egymásmellettiségekben tobzódó keringési pályára állítottak.” Aztán néhány mondattal később ez olvasható: „Csak a valahol eltöltött idő kezeskedik azért, hogy egy arc ráncaiban felderenghessen a valahová [való] tartozás kimeríthetetlen dimenzionaltsága. A tartozni szó mindent elárul. A kötést és a köszönetet is.” A kifejezés („mindent elárul”), a maga kétértelműségével fontos sze-

repet kap ebben a mondatban. Felfed, leleplez, de úgy is lehet érteni, hogy: kiárusít, elad, megszüntet. Vagyis egyrészt azt mondja a mondat, hogy az otthonosság pozitív állapot, másrészt azt mondja: a kötődés elvesz valamit az emberből. És ettől a többértelműségtől lel benne otthonosságra az olvasója.

– Nem véletlen, hogy Tamás Dénes szépprózai munkáiban még az eszszéinél is közelebb jut az itt emlegetett otthonossághoz.

Király Kinga Júlia

ÉNLEVÁLÁS – SZÖRNYTEREMTÉS

PÉNTEK ORSOLYA: AZ ANDALÚZ LÁNYAI

*„A monstrum mindig a metaforikus útelágazásoknál születik egy bizonyos kulturális – úm. időbeli, térbeli vagy egy érzet által kijelölt – momentum megtestesítőjeként.” (Jeffrey Jerome Cohen: *Monster Theory*)*

Kultregény, mondhatnám csuklóból, merthogy valóban az, csak épp az ilyen kategorizálások ellen lázad ez a szöveg. Nem, nem is csupán regényről van itt szó: sokkal inkább egy gomolygó ködfolyamról, amely a Dunán lezúdulva ellepi a budai és pesti oldalt, beveszi magát az Adria innenső partjára, be a Canareggióra, aranyban úszó terrakottáról és fekete-fehér sfumatókról, festői időtérképről, receptgyűjteményről és ízkalauzról, a hús-vér test felszaggatásáról, meg- és kilyuggatásáról, családtörténetről, bestiáriumról, rommá lett városok makettjéről, valami olyanról, amit időről időre letesz az ember, hogy meggyőződjön, él-e még, éli-e a saját életét, vagy már teljesen eggyé vált ezzel a monstruózus szöveggel, amely egy ikerpár fejlődéstörténetén keresztül mutatja be a 20. század utolsó évtizedeit, és átvezet a még kilátástalanabb 21.-be. Igen, monstruózus narratíva Péntek Orsolya